

Kiesraad

Europees Parlementsverkiezing 2024

Controleprotocol Centraal Stembureau

Inleiding

Het centraal stembureau stelt de uitslag van de verkiezing definitief vast. Voordat dit kan, controleert het centraal stembureau de uitslagen van de gemeentelijk stembureaus. In onderdeel A van dit protocol staan deze controles beschreven. Zo is voor iedereen in het verkiezingsproces duidelijk wat het centraal stembureau controleert. Dit maakt ook duidelijk waarom en wanneer het centraal stembureau om nader onderzoek vraagt. Daarnaast controleert het centraal stembureau de verkiezingssoftware door de optelling en de zetelverdeling handmatig te berekenen (met onderdeel B en C van dit protocol).

Met onderdeel A controleert het centraal stembureau de uitkomsten in de processen-verbaal van de gemeentelijk stembureaus en – bij decentrale stemopneming – ook van de stembureaus. In dit onderdeel staan de uitvoering van de stappen, vermoedens van fouten in de stemopneming en vermoedens van fouten in de vaststelling van de uitslag. Bij vermoedens van fouten kan het centraal stembureau gemeentelijk stembureaus vragen om nader onderzoek te doen en zo nodig om te hertellen. Stembureaus waar nader onderzoek nodig is, komen in een overzicht in bijlage 2 van het proces-verbaal van het centraal stembureau te staan.

Met onderdeel B en C van dit protocol controleert het centraal stembureau de werking van de verkiezingssoftware. Er is handmatige controle van de optellingen van de programmatuur en van de zetelverdeling. Bij gebruik van OSV2020 door het centraal stembureau, zijn deze onderdelen van het controleprotocol verplicht. Het centraal stembureau publiceert het verslag waarin staat dat deze onderdelen van het protocol zijn uitgevoerd.

Na nader onderzoek en mogelijke hertellingen door gemeentelijk stembureaus, is het niet nodig het onderdeel A opnieuw uit te voeren. Bij een besluit tot een integrale hertelling moet het centraal stembureau bij de vaststelling van de uitslag onderdelen B en C opnieuw doorlopen.

A Onderdeel A

Controles van de uitkomsten van de gemeentelijk stembureaus

Controles in onderdeel A van het controleprotocol voor het centraal stembureau gaan over:

1. Niet-hertelde onverklaarde verschillen tussen het aantal toegelaten kiezers en getelde stembiljetten
2. Waarschuwingen bij gemeentelijk stembureau
3. Opmerkelijke uitslagen
4. Overige mogelijke fouten in de stemopneming

Een gemeentelijk stembureau moet (vermoedens van) fouten in de uitslagen van de stembureaus onderzoeken en zo nodig herstellen. Het centraal stembureau controleert op vermoedens van fouten in de uitslagen van de gemeentelijk stembureaus of de stembureaus. Vindt het centraal stembureau vermoedens van fouten, dan kan het een gemeentelijk stembureau vragen deze uitslagen alsnog te onderzoeken.

Moment van controle

Deze controles kunnen starten zodra het proces-verbaal Na 31-1 of Na 31-2 van een gemeentelijk stembureau (digitaal) ontvangen is.

1. Onverklaarde verschillen tussen toegelaten kiezers en getelde stembiljetten

Het centraal stembureau onderzoekt verschillen tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal getelde stembiljetten waar geen verklaring voor gegeven is. Als centraal stembureau controleert u of het gemeentelijk stembureau de stembescheiden helemaal of deels opnieuw heeft geteld.

Hoe het centraal stembureau controleert

- Stel vast bij welke stembureaus er een verschil zonder verklaring is.

Controleren op hertelling

- Controleer in het proces-verbaal van het gemeentelijk stembureau of bij deze stembureaus opnieuw geteld is en:
  - Bij decentrale stemopneming: kijk of er een corrigendum is bij het stembureau. Of kijk op de eerste pagina van het proces-verbaal. Hier is aangekruist of er herteld is.
  - Bij centrale stemopneming: kijk of in bijlage 2 van het proces-verbaal staat of het aantal toegelaten kiezers van het stembureau opnieuw geteld is.

- Is er een onverklaard verschil, maar is er niet herteld? Vraag het gemeentelijk stembureau om nader onderzoek te doen.

2. Waarschuwingen bij gemeentelijk stembureau

OSV2020 genereert waarschuwingen in het systeem. Dit zijn waarschuwingen bij de invoer door het gemeentelijk stembureau op stembureauniveau. Deze waarschuwingen kunnen wijzen op een fout in de stemopneming of de vaststelling van de uitkomst. Als centraal stembureau voert u een aantal controles uit op waarschuwingen die het gemeentelijk stembureau misschien niet nader heeft onderzocht tijdens de eerste zitting. Het gaat om de volgende waarschuwingen bij stembureaus:

- hoog aantal ongeldige stemmen (3% of meer)
- hoog aantal blanco stemmen (3% of meer)
- groot verschil tussen toegelaten kiezers en getelde stembiljetten (2% of meer of 15 of meer stemmen.)
- nul stemmen

Deze waarschuwingen duiden op een mogelijke fout, maar dat betekent niet dat er ook sprake is van een fout. Bij hoge percentages ongeldige of blanco stemmen kan het gaan om beoordelingsfouten. Bij een groot verschil tussen toegelaten kiezers en getelde stembiljetten kan het gaan om telfouten.

Een stembureau kan nul stemmen hebben, omdat het stembureau bijvoorbeeld niet open was, of omdat er sprake was van een calamiteit. Maar het kan ook gaan om een foutieve of vergeten invoer.

Hoe het centraal stembureau controleert

- Stel vast welke stembureaus opmerkelijke uitslagen hebben.
- Controleer of het gemeentelijk stembureau deze heeft onderzocht of herteld.
- Staat de opmerkelijke uitslag niet benoemd in het proces-verbaal? Vraag het gemeentelijk stembureau om nader onderzoek te doen naar de uitslag of om te hertellen.

Controleren op nader onderzoek of hertelling

Is er herteld of nader onderzoek gedaan, dan staat dit in het proces-verbaal bij 'onregelmatigheden of bijzonderheden tijdens de zitting' (rubriek 9 of 10). Het gemeentelijk stembureau kan hier een verklaring geven waarom de waarschuwing niet opmerkelijk is. Bijvoorbeeld omdat de gegevens niet afwijkend zijn vergeleken met historische gegevens. Of door te

verklaren dat er nader onderzoek is gedaan (met een hertelling), maar dat het resultaat hetzelfde is.

3. Opmerkelijke uitslagen

Wijkt de uitslag van een lijst bij een stembureau sterk af van het gemiddelde van die lijst in de gemeente? Dan is dat een opmerkelijke uitslag. Als centraal stembureau controleert u hierop. Deze controles zijn, net als de waarschuwingen, bedoeld om eventuele fouten te ontdekken in de stemopneming of vaststelling van de uitkomst.

Verskilpercentages van 50 procentpunt of hoger zijn opmerkelijk. Hier moet u onderzoek naar doen. In de berekening van het gemiddelde van die lijst binnen de gemeente, is dat stembureau niet meegenomen. Een voorbeeld: in het gemiddelde van alle stembureaus (zonder stembureau Y) heeft lijst A 5% van de stemmen. In stembureau Y heeft lijst A 60% van de stemmen. De afwijking is 55 procentpunt. Nader onderzoek is nodig.

Ook controleert u op mogelijke omwisseling van kandidaatstemmen. Het gaat dan om mogelijke verwisselingen van de stemmen tussen twee kandidaten binnen één lijst. Bereken voor controle eerst het verwachte aantal stemmen voor elke kandidaat per stembureau. Bereken dit ten opzichte van de rest van de wijk waarin het stembureau staat. Als er geen informatie is over de wijk waarin het stembureau staat, bereken de verwachte stemmen dan ten opzichte van de rest van de gemeente.¹ Heeft de ene kandidaat tien keer meer² stemmen dan verwacht en de andere kandidaat 10 keer minder stemmen dan verwacht³? En heeft een van de twee kandidaten minimaal twintig stemmen⁴? En de andere kandidaat minimaal twintig verwachte stemmen^{5, 6}? Dan is er een vermoeden van mogelijke omwisseling tussen de twee kandidaten binnen de lijst.

Hoe het centraal stembureau controleert

- Stel vast welke stembureaus opmerkelijke uitslagen hebben.
- Doe een kort onderzoek of de uitslag eenvoudig te verklaren is.

- Is er geen verklaring in het proces-verbaal? Vraag het gemeentelijk stembureau om nader onderzoek te doen.

Kort onderzoek naar een verklaring

Een verklaring in rubriek 9 of 10 van het proces-verbaal kan ook afwijkende lijstuitslagen verklaren. Bijvoorbeeld dat het gaat om een klein stembureau, of dat er hier historisch gezien vaker afwijkend stemgedrag is vergeleken met andere stembureaus in de gemeente. In rubriek 9 of 10 staat ook of er is herteld met hetzelfde resultaat.

4. Overige mogelijke fouten in de stemopneming

Deze controle is bedoeld om mogelijke andere fouten te ontdekken. Het centraal stembureau controleert op 3 dingen:

- Slordig ingevulde processen-verbaal: het is onduidelijk welk getal moet worden ingevoerd in OSV2020 en er geen corrigendum is bijgevoegd
- Ingediende bezwaren van kiezers op processen-verbaal die reden hadden moeten zijn voor een hertelling
- Geschreven teksten in rubrieken als 'bijzonderheden' of 'andere verklaring voor het verschil' voor telverschillen die reden hadden moeten zijn voor een hertelling

Verslag van onderdeel A: Controle centraal stembureau

Als centraal stembureau krijgt u de resultaten van de onderzoeken door de gemeentelijke stembureaus.

Doe daarna het volgende:

- Verwerk de ontvangen corrigenda Na 14-1 en/of Na 14-2.
- Corrigeer de uitslag op hoofdstembureau-niveau via model P 1f-1.
- Maak proces-verbaal P 22-1 op.
- Doe verslag van de onderzoeken in bijlage 2 onder rubriek 1 'telverschillen' of rubriek 2 'mogelijke fouten'.

1 Verwachte aantal stemmen kandidaat a, lijst i = percentage stemmen kandidaat a, lijst i in wijk of gemeente (zonder het te controleren stembureau) × totaal aantal stemmen lijst i in te controleren stembureau

2 $(\text{Behaalde aantal stemmen kandidaat a, lijst i}) / (\text{Verwachte aantal stemmen kandidaat a, lijst i}) \geq 10$

3 $(\text{Behaalde aantal stemmen kandidaat b, lijst i}) / (\text{Verwachte aantal stemmen kandidaat b, lijst i}) \leq 0.1$

4 Behaalde aantal stemmen kandidaat a, lijst i ≥ 20

5 Verwachte aantal stemmen kandidaat b, lijst i ≥ 20

6 Deze zin, en voetnoot 5, zijn toegevoegd ten opzichte van de eerder gepubliceerde versie op 23 april 2024, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2024-13265.html> Abusievelijk was deze zin niet opgenomen in de eerder aangeleverde versie.

B Onderdeel B

Controle op de optellingen

Onderdeel B van het protocol heeft als doel om de optellingen door de verkiezingssoftware te controleren. Het garandeert dat de resultaten van de digitale bestanden en het papieren proces hetzelfde zijn. Gebruikt het centraal stembureau OSV2020, dan is het verplicht dit protocol te volgen.

Het centraal stembureau controleert ook of de uitwisseling van digitale bestanden van de hoofdstembureaus goed zijn gegaan. En of de optellingen van alle lijsten hetzelfde zijn als de optelling door OSV2020. Deze controle draagt bij aan de controlebaarheid en transparantie van de verkiezingen.

Na afloop van de zitting van het centraal stembureau, publiceert het centraal stembureau het verslag van het controleprotocol, samen met het proces-verbaal.

Moment van de controle

De controle gebeurt na eventuele onderzoeken, en dus de verwerking daarvan in OSV2020, maar voor de vaststelling van proces-verbaal P22. Hierdoor is het mogelijk de vaststelling van uitslag uit te stellen als er twijfels zijn over de juistheid van de optellingen in OSV2020.

Hoe het centraal stembureau controleert

Als centraal stembureau ontvangt u een digitaal bestand van de hoofdstembureaus.

- Controleer op de correcte uitwisseling van de bestanden via het platform 'Teluitslagen'.
- Controleer of de controleverslagen van de hoofdstembureaus aanwezig zijn en met een positief gevolg zijn uitgevoerd.
- Voer de eventuele aanpassingen in de processen-verbaal van de hoofdstembureaus door op basis van de door de gemeentelijke stembureaus aangeleverde corrigenda.
- Controleer de optelling van alle deelnemende lijsten.

- Vergelijk de totalen van de uitslagen van de hoofdstembureaus met de uitkomst in OSV2020.
- Zet in het *Verslag controleprotocol CSB* of deze optelling hetzelfde is. Verschillen de optellingen? Doe dan nader onderzoek en geef een verklaring van de genomen stappen in het verslag controleprotocol.

Controle van de optelling

De controle van de optelling gebeurt door alle lijsttotalen van de (al dan niet) aangepaste uitslagen van de hoofdstembureaus bij elkaar op te tellen. U haalt deze lijsttotalen van de papieren processen-verbaal O 7 van de hoofdstembureaus.

C Onderdeel C

Controle zetelverdeling

Het centraal stembureau berekent handmatig de zetelverdeling. Zo controleert het de juiste werking van de programmatuur. Dit garandeert dat de papieren uitslag klopt met de berekening van de verkiezingssoftware. In dit onderdeel van het controleprotocol staat hoe het centraal stembureau dit controleert.

Moment van de controle

De controle gebeurt voor de vaststelling van de uitslag in de openbare zitting van het centraal stembureau. Maar de controle is pas na de afronding van onderdeel B van dit controleprotocol. Zo is de vaststelling van de zetelverdeling aan te passen als er fouten zijn.

Hoe het centraal stembureau controleert

De berekening van de zetelverdeling gebeurt handmatig.

- Bereken de volle zetels en vervolgens de restzetels (Kieswet-artikelen P 3 tot en met P 10).
- Zet in het *Verslag controleprotocol CSB* of de uitslag hetzelfde is.
- Verschillen de uitkomsten? Doe dan nader onderzoek en geef een verklaring van de genomen stappen in het verslag controleprotocol.

Meer informatie

Heeft u vragen? Neem contact op met het Informatiepunt Verkiezingen, een gezamenlijk initiatief van het ministerie van BZK en de Kiesraad.

Het Informatiepunt is op werkdagen te bereiken tussen 9.00 en 17.00 uur.
E-mail: informatiepunt@kiesraad.nl
Telefoonnummer: [070 426 73 29](tel:0704267329)